

Ortografia catalana

El Ple de l'IEC ratifica per consens la nova versió de l'Ortografia

El Ple de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) va ratificar per consens la nova versió de l'*Ortografia catalana* en la sessió plenària tinguda el 24 d'octubre de 2016. Aquesta nova versió va ser explicada l'endemà en una conferència de premsa a la seu de l'IEC, en què van intervenir el president de l'IEC, Joandomènec Ros; la presidenta de la Secció Filològica, M. Teresa Cabré, i el coordinador del grup de treball d'Ortografia, Vicent Pitarch.

Des de la presentació de la proposta de l'*Ortografia* presentada el 29 de setembre i fins al 19 d'octubre, els membres del Ple de l'IEC han pogut fer arribar els seus dubtes i comentaris al grup de treball d'Ortografia, el qual els ha valorat i als quals ha donat resposta individualment i també d'una manera conjunta en la sessió plenària del 24 d'octubre.

Amb relació a la proposta de l'*Ortografia* presentada inicialment el 29 de setembre, en la versió presentada finalment el 24 d'octubre s'han introduït tres canvis:

- No s'elimina l'accent diacrític del monosíl·lab *sò*; d'aquesta manera, la llista de mots amb accent diacrític passa a ser de quinze i no de catorze, tal com s'havia proposat inicialment.
- Per raons etimològiques, es manté la grafia del mot *erumpent* amb una sola *r*. Per tant, no s'escriurà amb *rr*, contràriament al que s'havia recollit en un inici.
- Es reforça i s'amplia el caràcter discrecional de l'ús de l'accent diacrític en mots homògrafs quan resulti imprescindible, és a dir, sempre que el context comunicatiu no permeti desambiguar convenientment el significat del mot (expressions puntuals, enunciats aïllats tals com titulars, etiquetes, etc.).

Per què una nova versió de l'Ortografia?

Entre les raons fonamentals que tenia la Secció Filològica per a elaborar una nova *Ortografia* hi ha la dispersió dels materials que conformen la normativa ortogràfica vigent, i també la revisió d'alguns aspectes puntuals que havien estat objecte de qüestionament. D'aquesta manera, s'han aplegat en una sola obra l'ortografia fundacional, amb les rectificacions que hi va fer el mateix Pompeu Fabra, les introduïdes després de la seva mort i els acords ortogràfics presos per la Secció Filològica des de 1984. L'obra resultant és fruit de més de tres anys de treball, durant els quals hi ha hagut cinquanta-set reunions del grup de treball d'Ortografia i quinze discussions en el Ple de la Secció Filològica.

El corpus ortogràfic

El corpus ortogràfic fundacional s'inicia amb les *Normes ortogràfiques* del 1913, seguides per tres edicions del *Diccionari ortogràfic* (1917, 1923, 1931) —precedit de l'*Exposició de l'ortografia catalana*, publicada separatament en forma d'opuscle el 1917, el 1931 i el 1935— i per la *Gramàtica catalana* (1918) de Fabra, i s'acaba amb la publicació del

Diccionari general de la llengua catalana (1932) de Fabra, la quarta edició del *Diccionari ortogràfic* (1937) i les poques modificacions introduïdes al *Diccionari general de la llengua catalana* a partir de la segona edició (1954).

La Secció Filològica, respectuosa amb aquest corpus, el va voler ampliar i actualitzar, i per això es van prendre una sèrie d'acords que es van publicar des dels anys vuitanta del segle XX (compilats el 1997 en un únic volum, *Documents normatius 1962-1996*), i es van introduir uns quants canvis ortogràfics en el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC1, 1995; DIEC2, 2007) i també en la versió electrònica del DIEC2. Els documents aprovats per la Secció Filològica relatius a l'ortografia són els següents: «Noves normes ortogràfiques sobre els noms en -es» (1984); «Sobre la grafia de la persona 1 del present d'indicatiu dels verbs a les Illes Balears» (1992, revisat el 1999); «Sobre la grafia dels mots compostos i prefixats que contenen formants amb una essa inicial etimològica seguida de consonant» (1992, revisat el 1996); «L'ús del guionet en l'escriptura dels mots formats per composició o per prefixació» (1993); «Els signes d'interrogació i d'admiració» (1993) i les propostes de transliteració i transcripció al català de l'àrab (1989), del rus (1994, revisat el 2015) i de l'hebreu (2002).

Els canvis més significatius

La Secció Filològica és conscient del valor social de l'ortografia i de l'alt valor simbòlic que té per als usuaris, i per això ha actuat sempre amb la prudència necessària en aquesta matèria. Per aquesta raó no ha volgut mai modificar l'ortografia fundacional en aspectes que el mateix Fabra havia considerat deficientes i millorables, i s'ha mantingut respectuosa amb els principis fabrians: ortografia nacional —al servei de tota la comunitat lingüística—, recurs a l'etimologia en cas de grafia dubtosa o en els mots cultes, observació del que fan les altres llengües romàniques en el tractament gràfic dels manlleus i reducció, sempre que sigui convenient, de la complexitat en la formulació i, sobretot, en l'aplicació de certes normes.

En la redacció de la nova *Ortografia*, la Secció Filològica ha volgut mantenir la seva tradicional actitud de prudència en qüestions ortogràfiques i de respecte per l'ortografia fundacional, però no s'ha limitat tan sols a fer visibles les modificacions dels darrers temps, sinó que, amb una voluntat de simplificar i aclarir al màxim el codi ortogràfic, ha escoltat les diferents opinions d'experts, ha estudiat els dubtes que li han estat plantejats i ha analitzat els corpus lingüístics de què es disposa actualment per a conèixer l'ús real de la llengua. Alguns d'aquests canvis afecten un nombre reduït de mots, mentre que d'altres n'afecten un nombre més gran; n'hi ha, fins i tot, que rectifiquen decisions anteriors, però sempre s'han fet intentant mantenir el difícil equilibri entre tradició i modernitat, amb l'objectiu de millorar el codi ortogràfic.

Els canvis més significatius que introdueix l'*Ortografia de la llengua catalana* són els següents:

- **Mots prefixats i compostos amb el segon formant començat per r.** S'escriu *rr* quan el so de *erra* vibrant o forta apareix entre vocals: en els mots formats amb els prefixos *a-* privatiu i *cor-* (*arítmia* esdevé *arrítmia*; *coresponsable* passa a ser *corresponsable*); en el mot *erradicar* i derivats, i en els compostos amb els formants grecs *raqui(o)-*, *reo-*, *rin(o)-*, *rinco-*, *riz(o)-*, *rodo-*, *-rràfia*, *-rrexí* i *-rrinc* (per exemple, *cefaloraquidi* esdevé *cefalorraquidi*; *otorinolaringòleg*, *otorrinolaringòleg*, i *ornitorinc*, *ornitorrinc*).

- **Ús del guionet en mots compostos i prefixats.** S'escriu un guionet quan el prefix precedeix un sintagma (*exdirectora general* passa a ser *ex-directora general*, i *viceprimer ministre*, *vice-primer ministre*); en els conjunts formats per un substantiu o un adjectiu precedits de l'adverbi *no*, s'escriu un guionet únicament en els casos lexicalitzats (per exemple, *el no-alineament* però *la no confessionalitat de l'Estat*; *art no figuratiu* 'abstracte' esdevé *art no-figuratiu*, però *arma no reglamentària*); s'escriuen aglutinats i sense guionet expressions nominals lexicalitzades com *un sensepapers* o *una contrarellotge* (però amb guionet *déu-n'hi-do* i *cotó-en-pèl*, amb accent gràfic en el primer component), i també compostos no reduplicatius com ara *a matadegolla* o *clocpiu*. Finalment, es posa en relleu l'ús discrecional del guionet en casos d'homonímia (*co-rector*, *ex-portador*, per a diferenciar-los de *corrector* o *exportador*) o per a evitar grafies detonants (*ex-exiliat*, *ex-xa*, en comptes de *exexiliat* o *exxà*).
- **Mots compostos i prefixats amb el segon formant començat per s seguida de consonant.** S'hi escriu una e epentètica quan el segon formant coincideix formalment i semànticament amb un mot català: *arterioesclerosi* (*esclerosi*), *cardioespasme* (*espasme*), *electroestàtic* (*estàtic*) o *feldespat* (*espat*); però, en canvi, *microscòpic*, *termòstat*, *atmosfera*...
- **Accentuació de les formes baleàriques de la persona 1 del present d'indicatiu dels verbs acabats en -enar, -esar, -essar, -osar i -ossar.** En general, s'escriuen amb accent greu les dels verbs acabats en *-enar*, *-esar*, *-osar* i *-ossar*: *anomèn*, *esmenèn*, *remèn* (però *berén*, *estrén*, *ordén*); *avès*, *palès* (però *sospés*); *dispòs*, *impòs*, *supòs*; *desglòs*, *destròs* (però *esbós*, *endós*). En canvi, s'escriuen amb accent agut les dels verbs acabats en *-essar*: *confés*, *ingrés*, *interés* (però *disfrès*).
- **Reducció de la llista de mots amb accent diacrític.** S'escriu l'accent diacrític únicament en quinze mots monosíl·labs: *bé/be*, *déu/deu*, *és/es*, *mà/ma*, *més/mes*, *món/mon*, *pèl/pel*, *què/que*, *sé/se*, *sí/si*, *sòl/sol*, *són/son*, *té/te*, *ús/us*, *vós/vos*. S'escriuen sense accent diacrític els compostos i derivats d'aquests mots, com *adeu*, *adeu-siau*, *marededeu*, *rodamon*, *a contrapel*, *entresol* o *subsol*.
- **Supressió de la dièresi en els derivats cultes acabats en el sufix -al.** S'escriuen sense dièresi quan el mot primitiu no presenta un hiat: *fluïdal* (*fluid*), *laïcal* (*laic*), *col·loïdal* (*col·loïde*), *helicoidal*, *trapezoidal*... En canvi: *proïsmal* (*proïsme*), *veïnal* (*veï*).

A banda d'aquests canvis, en el text s'han inclòs mots que han entrat recentment en el DIEC, com *aiatol·là*, *blog* o *cànnabis*, o la grafia dels quals ja havia estat modificada, com *nietzscheà* (abans *nietzschia*) o *séquia* (abans *sèquia*). En l'exemplificació, també s'han volgut fer especialment visibles alguns noms propis que tradicionalment han estat objecte de dubte (*Abigail*, *Dèbora*, *Raül*, *Rubèn*; *el Figueró*, *Talteüll*, *la Salzadella*, *Binibèquer*) i alguns mots i expressions de grafia vacil·lant que encara no recull el DIEC. És el cas d'alguns mots patrimonials com *brunz*, *cotó-en-pèl*, *menyestimar* o *xep-a-xep*, de locucions com *d'arrapa-i-fuig* o *can penja-i-despenja*, d'alguns manlleus d'ús freqüent com *aiguagim*, *fitnes*, *gòspel*, *gruyère*, *jacuzzi*, *kebab*, *off the record* o *sushi*, i d'alguns compostos i derivats com *antisistema*, *contrarellotge* i *sensesostre*.

Publicació i període d'implantació

A partir del 25 d'octubre, el text de l'*Ortografia catalana* es pot consultar i descarregar des de la pàgina web de l'IEC. El text encara està pendent del procés final de supervisió i edició. Un cop acabada aquesta fase es penjarà al web de l'IEC la versió digital definitiva. La publicació impresa en paper es farà el 2017. La implantació dels canvis plantejats per la nova normativa ortogràfica es farà al llarg d'un període de quatre anys, a fi que es vagin coneixent i integrant progressivament, d'acord amb les administracions i els diferents àmbits professionals, especialment amb el món educatiu i editorial, que tenen la responsabilitat de difondre'ls i fer-los efectius.

Barcelona, 3 de novembre de 2016